

การปฏิรูประบบบริหารภาครัฐในบริบทของสงฆ์ไทย*

REFORM OF THE PUBLIC ADMINISTRATION SYSTEM IN THE CONTEXT OF THAI MONKS

พระครูธีรธรรมพิมล (ทิม ทองจันดา)

Phrakhu Thirathamphimon (Tim Thongchan Da)

ศรดา สมพอง

Saruda Sompong

มหาวิทยาลัยเวสเทิร์น

Western University, Thailand

E-mail: chamnan_songaittikul@hotmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาสภาพปัญหาของพระสงฆ์ไทยจากอดีตถึงปัจจุบันกับการปฏิรูประบบบริหารภาครัฐในบริบทของสงฆ์ไทย 2) ศึกษากระบวนการของพระสงฆ์ไทยที่ส่งผลต่อการปฏิรูประบบบริหารภาครัฐในบริบทของสงฆ์ไทย และ 3) ศึกษาแนวทางการปฏิรูประบบบริหารภาครัฐในบริบทของสงฆ์ไทย เป็นการศึกษาเชิงพรรณนาโดยการวิจัยเชิงคุณภาพใช้การสัมภาษณ์เชิงลึกและการสนทนากลุ่ม กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ 3 กลุ่ม ดังนี้ กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักที่ 1 ได้แก่ ผู้บริหารส่วนนโยบายที่เกี่ยวข้อง จำนวน 3 ท่าน กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักที่ 2 ได้แก่ ผู้บริหารส่วนปฏิบัติการ จำนวน 3 ท่าน และกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย การสนทนากลุ่ม จำนวน 20 ท่าน

ผลการวิจัยพบว่า

1. สภาพปัญหาของพระสงฆ์ไทยจากอดีตถึงปัจจุบัน รูปแบบของพุทธประเพณีอาจแตกต่างกันออกไป เพราะพุทธศาสนาเติบโตมาหลายศตวรรษ แนวทางการสั่งสอนการประพฤติปฏิบัติแตกแยกออกไปและขยายตัวไปในหลายประเทศ จนมีวัฒนธรรมประเพณี การอธิบายคำสอนของพระศาสดารวมทั้งระเบียบวินัยและขั้นตอนของการปฏิบัติธรรมที่ต่างกันออกไป 2. กระบวนการของพระสงฆ์ไทยที่ส่งผลต่อการปฏิรูประบบบริหารภาครัฐในบริบทของสงฆ์ไทย การปฏิบัติธรรมกลายเป็นหลักธรรมคำสอนแต่ละศาสนา การแสดงออกทางศาสนา กลายเป็นศาสนพิธีต่าง ๆ และวิถีชีวิตทางศาสนากลายเป็นแนวทางของจริยวัตร เพื่อให้ไปในทางที่ถูกที่ควร เมื่อเวลาผ่านไปวัฒนธรรมและประเพณีสั่งสมกันยิ่ง ๆ ขึ้นจน 1) หลักธรรมคำสอนเป็นคำสั่งสอนที่ตายตัวไม่อาจปฏิเสธหรือตั้งคำถามได้ 2) ศาสนพิธีเป็นรูปแบบและ

* Received 15 November 2019; Revised 1 January 2020; Accepted 2 January 2020

พิธีกรรมอย่างปราศจากเนื้อหาสาระอันประเสริฐ 3) แนวทางที่ชี้แนะให้ประพฤติปฏิบัติในทางธรรมเป็นจารีตที่ตายตัว และ 3. แนวทางการปฏิรูประบบบริหารภาครัฐในบริบทของสงฆ์ไทย การแก้ไขเพิ่มเติม พ.ร.บ. คณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 ในประเด็นเกี่ยวกับมหาเถรสมาคม เพื่อให้เป็นไปตามมาตรา 77 ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย และมติ คณะรัฐมนตรี จึงเปิดรับฟังความเห็นประกอบการจัดทำร่างกฎหมายดังกล่าว

คำสำคัญ: การปฏิรูป, ระบบบริหารภาครัฐ, บริบท, สงฆ์ไทย

Abstract

The purpose of this research is to 1) study the problems of Thai monks from the past to the present and the reform of the public administration in the context of the Thai monks. 2) Study the processes of the Thai monks affecting the reform of the public administration in The context of the Thai Sangha and 3) study the approaches for reforming the public administration in the context of the Thai Sangha It is a descriptive study by using qualitative research using in - depth interviews and group discussions. The 3 key informant groups are as follows: The 1st key informant group is 3 executives of the related policy group, the second key informant group is the 3 key operating executives and the key informant group. Group of 20 conversation persons.

The results of the research are as follows:

1) The problems of Thai monks from past to present. The forms of Buddhist traditions may be different. Because Buddhism has been growing for many centuries The way of teaching, behavior has been divided and expanded in many countries. Until there is a culture and tradition The explanations of the teachings of the Master, including the discipline and the steps of the Dharma practice are different. 2) The process of Thai monks affecting the reform of the public administration in the context of the Thai monks. Dhamma practice becomes the doctrine of each religion. Religious expression became various ordinances and religious life became a way of ethics. In order to go the right way As time goes on, culture and traditions continue to accumulate until 1) the doctrine. Doctrine is a fixed doctrine that cannot be denied or questioned. 2) Religious ordinances and rituals without good content. 3) Guidelines Guide to behave in a fair tradition, and 3. Guidelines for the reform of public administration

in the context of Thai monks Amendment of the Sangha Act 1962 on issues relating to the synod In order to comply with Article 77 of the Constitution of the Kingdom of Thailand and the resolution of the Council of Ministers.

Keywords: Reform, Public Administration System, Context, Thai Monks

บทนำ

ย้อนกลับไป พ.ศ. 2490 สังคมไทยสมัยก่อนนี้ คนที่ทำหน้าที่เกี่ยวศาสนาตรงนี้คือ พระสงฆ์ ไม่มีฆราวาสเข้ามายุ่งเรื่องนี้ ต่อมาในช่วงหลัง พ.ศ. 2475 ก็จะมีคนเหล่านี้ แล้วเฟื่องฟูค่อนข้างมากในช่วง พ.ศ. 2490 ขึ้นมาถึง พ.ศ. 2520 คนที่เป็นฆราวาสเหล่านี้พวกปัญญาชนไทยในช่วงนั้น ไม่ค่อยชอบที่มาอธิบายศาสนาเท่าไรนัก บุคคลเหล่านี้แทบจะไม่เคยถูกยกย่องโดยคนซึ่งเป็นปัญญาชนในช่วงนั้นเลย ซึ่งคึกฤทธิ์ ปราโมทย์ มีบทความเขียนทำนองเย้ยหยันท่านหญิงพูนพิสมัย ซึ่งเป็นฆราวาสคนหนึ่ง แล้วบางครั้งก็เอามาล้อเล่นอย่างเช่น บอกว่า สมัยนี้เขาเลิกนับถือพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ กันหมดแล้ว เขานับถือพระพุทธ พระธรรม และท่านหญิงพูนฯ เป็นต้น เป็นพระรัตนตรัยทั้งสามของไทยแทน คือเห็นเป็นเรื่องตลก แล้วก็มีการเสียดสีว่า เดียวนี้พระต้องไปนั่งฟังฆราวาสเทศน์ แล้วท่านพุทธทาสเป็นคนเริ่มต้นที่จะเทศน์แบบชนิดที่ไม่ใช่แบบเก่า คือลูกขี้ยีนปาฐกถา แบบนี้ถูกถือว่าเป็นคนที่ไม่เอาอย่างฆราวาสในการเทศนาธรรม เพราะฉะนั้นคิดว่า แม้แต่มีจำนวนน้อยก็ไม่ค่อยได้รับการยอมรับเท่าไรนัก ฉะนั้นคิดว่าพลังในการที่จะปรับเปลี่ยนหรือให้คำอธิบายใหม่ ให้พลังใหม่แก่คำอธิบาย การวางท่าทีและแนวทางการปฏิบัติของชาวพุทธที่มีต่อความเปลี่ยนแปลงสังคมก็ยังอ่อนแอลง หมายความว่า คุณมีแต่สถาบันสงฆ์ที่เป็นผู้กระทำ แล้วพอมีฆราวาสไปช่วย ฆราวาสเหล่านี้ก็ไม่ค่อยได้รับการยอมรับเท่าที่ควร (ประทุม อังกูโรหิต, 2562)

หลังจาก พ.ศ. 2510 เป็นต้นมา สังคมแบบใหม่ เศรษฐกิจใหม่ การเมืองใหม่ อะไรหลาย ๆ อย่างค่อย ๆ คลี่คลายไปเรื่อย ๆ สังคมอันนี้คิดว่าเป็นสังคมที่ศาสนาพุทธของไทยซึ่งมีตั้งแต่โบราณไม่อาจจะตอบสนองได้ มันเกิดปัญหาขึ้นสองส่วนด้วยกัน ส่วนที่หนึ่ง คือ พุทธศาสนาเคยตอบปัญหาของคนในสังคมไทยแต่โบราณ ในลักษณะที่เป็นปัจเจก เมื่อเปรียบเทียบกับพุทธศาสนาในนิคายอื่น ๆ จะพบว่าศาสนาพุทธไทยจะเป็นศาสนาที่เน้นเรื่องของปัจเจกค่อนข้างสูง แล้วก็ค่อยปล่อยให้เรื่องของสังคมเป็นภาระหน้าที่ของศาสนาฝ่ายอื่น ปล่อยให้ภาระหน้าที่ของวัฒนธรรมทางสังคมของคนไทยเองในการจัดการบ้าง เน้นอนาถิธรรมของปัจเจกคอยกำกับการจัดการด้านสังคมของพุทธศาสนาในประเทศไทยอีกด้วย อย่างไรก็ตามศาสนาพุทธไทยค่อนข้างเน้นในเรื่องของการหลุดพ้นของปัจเจกบุคคลสูงมาก เพราะฉะนั้นปัญหาประการแรกหลังจาก พ.ศ. 2510 มา นี้ คิดว่าพุทธศาสนาของไทยในปัจจุบันนี้สามารถตอบปัญหาเรื่องของปัจเจกได้ดีพอ เพราะว่าปัจเจกของไทยเข้ามาอยู่ในสภาวะทาง

สังคมทางเศรษฐกิจที่เปลี่ยนแปลงไปแล้ว เพราะฉะนั้นการตอบสนองต่อพฤติกรรมก็ตาม ต่อปัญหาชีวิตของคนในสังคมก็ตาม ที่เน้นปัจเจกแบบโบราณ ส่วนที่เน้นส่วนนั้นเอามาประยุกต์ใช้กับสังคมสมัยใหม่ไม่ได้ (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), 2538)

อย่างที่ท่านอาจารย์ประเวศท่านชอบพูดเสมอว่า เวลาที่พระให้ศีลว่าอทินนาทาน อย่าขโมยนี้ พระท่านคิดถึงแต่เพียงกลัวสักหิวหนึ่ง ที่อยู่ข้าง ๆ บ้านว่าอย่าแอบไปตัดกล้วยชาวบ้านมากิน ในขณะที่การขโมยจริงในสังคมเรา มันขโมยกันเป็นพันห้าร้อยล้าน มันไม่ใช่แค่กล้วยหิวเดียว แล้วมีกระบวนการการขโมยที่ซับซ้อนมาก ซึ่งตัวหลักศีลในพุทธศาสนาไม่สามารถจะไปกำกับควบคุมหรือถูกนำมาใช้ในการกำกับพฤติกรรมของคนได้อย่างแท้จริง เวลาคนจะซื้อหุ้นของธนาคาร ธนาคารในแง่หนึ่งในสมัยหนึ่ง โดยเฉพาะอย่างยิ่งปล้นสะดมคนก็ว่าได้ถ้าวิเคราะห์ไปให้ถึงที่สุดแล้วเราไปซื้อหุ้นของโจรที่ปล้นสะดมคนอื่นมันถูกหรือผิด คิดว่าพระท่านไม่ได้อธิบายเรื่องเหล่านี้เลยเพราะฉะนั้นในตัวพฤติกรรมของปัจเจกเองที่เรายกมาจากศีลธรรมของศาสนาพุทธในสมัยโบราณแบบไทย มันใช้ไม่ได้กับสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปแล้ว เป็นปัญหาประการที่หนึ่งของพุทธศาสนาไทยในช่วงหลัง พ.ศ. 2510 เป็นต้นมาปัญหาทางด้านสังคม เพราะเหตุผลที่ว่าในศาสนาพุทธแบบไทยสมัยก่อนเน้นในเรื่องของปัจเจกค่อนข้างมาก จึงไม่ค่อยได้ให้ความสำคัญว่าการกระทำของปัจเจกสัมพันธ์กับสังคมอย่างไร ปล่อยปัญหาเรื่องสังคมให้ผิจัดการ ให้วัฒนธรรมจัดการ ให้อะไรอื่น ๆ จัดการ ฉะนั้นจึงไม่ได้ประยุกต์เอาหลักธรรมของพุทธศาสนา มาใช้ในการควบคุมดูแลสังคม (พระครูโสภณปริยัตยานุยุต (แจ่มศักดิ์ กิตติวณฺโณ), 2557) จนถึงทุกวันนี้คิดว่าคำสอนในศาสนาพุทธของนักปราชญ์ไทยที่พูดเรื่องสังคม มีคำสอนอยู่เพียงแค่สองคนคือ ท่านพุทธทาสกับท่านเจ้าคุณพระธรรมปิฎก พูดถึงเรื่องการจะประยุกต์เอาหลักธรรมศาสนาพุทธมาใช้ในการควบคุมกำกับสังคมหรือมาใช้ในเชิงสังคม เพราะฉะนั้นก็เป็นช่องโหว่ที่ศาสนาพุทธไทยขาดหายไปให้เห็นชัดขึ้นเป็นปัญหามากขึ้นตั้งแต่เมื่อสังคมได้เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว สามสิ่งที่คุณคิดว่ามีความสำคัญมากเลยในศาสนาทุกศาสนา (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2553) คืออันที่หนึ่ง ก็คือ ขอเรียกเป็นภาษาชาวบ้านว่า คำอธิบาย มันต้องมีคำอธิบาย ไม่อยากใช้คำว่าคำอธิบายใหม่ ทั้ง ๆ ที่อยากจะใช้ เพราะจะดูเหมือนกับว่า เราสามารถไปตีความคำสอนของพระพุทธเจ้าได้ตลอดไป เราจะตีความได้ไม่ได้ก็แล้วแต่ แต่คิดว่าศาสนาของศาสนาใดก็แล้วแต่สอนเอาไว้ มันต้องมีการตีความโดยสังคมให้มีความความหมายในชีวิตจริงของคน ในยุคแต่ละยุคแต่ละสมัยอยู่ตลอดเวลา ในแง่ที่ว่านี่ไม่ว่าจะเป็นคำอธิบายในเชิงการกระทำของบุคคลก็ตาม การกระทำของสังคมก็ตาม หรือในแง่ของตัวปรมัตถธรรมก็ตาม มันจะต้องมีคำอธิบายให้มันเข้ากับยุคสมัย ให้มันสามารถเข้าใจได้ในยุคสมัยต่าง ๆ ตลอดเวลา แม้ว่าคำอธิบายนั้นมันอาจจะยืนตามแบบเดิมก็ตาม อธิบายใหม่ให้มันเข้าใจได้ให้เป็นที่ยอมรับได้ทั่ว ๆ ไป ว่าในส่วนนี้ศาสนาพุทธนับตั้งแต่ร้อยปีที่ผ่านมา ทำสิ่งนี้ไม่ค่อยจะมากนัก ทั้ง ๆ ที่สังคมเราในร้อยปีที่ผ่านมาเปลี่ยนแปลงขึ้นมาก ยิ่งหลัง พ.ศ. 2510

เป็นต้นมา คิดว่าการให้ความหมายการให้คำอธิบายในแง่นี้น้อย (พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมมจิตโต), 2549) อันที่สอง ต่อมา คือสืบเนื่องกับเรื่องคำอธิบาย เมื่อมันมีคำอธิบายสอดคล้องกับยุคสมัยปัจจุบัน ทำให้เราสามารถกำหนดท่าทีต่อชีวิตให้มันสอดคล้องกับสังคมในปัจจุบันนี้ได้ สิ่งนี้ก็ไม่มีอีกเหมือนกันหรือมีน้อยมากในวงการพุทธศาสนาของไทย ในการกำหนดท่าทีต่าง ๆ เช่น ถ้าถามว่า ในฐานะชาวพุทธเราควรจะมีท่าทีอย่างไรต่อกฎหมายประหารชีวิต คิดว่าทั้งโลก เขากำลังถกเถียงกันเรื่องนี้ มีคำตอบเรื่องนี้ ซึ่งเราอาจจะเห็นด้วยไม่เห็นด้วย แต่ถามว่าคำตอบจากท่าทีชาวพุทธไทยจะเป็นอย่างไร เราควรจะเห็นด้วยหรือไม่เห็นด้วยกับการประหารชีวิตคน โทษประหารชีวิตในกฎหมาย เป็นต้น แล้วลองมองเรื่องอื่น ๆ อีกเยอะแยะไปหมด ไม่มีการเผยแพร่เรื่องเหล่านี้มีเหมือนกันแต่น้อย และแน่นอน อันที่สาม ก็คือ แนวทางปฏิบัติเมื่อมันมีคำอธิบายเกี่ยวกับปรมัตถธรรม หลักคำสอน การวางท่าที และแนวทางปฏิบัติให้สอดคล้องกันเวลานี้พระจำนวนหนึ่งพยายามจะตีความคำว่า มัจฉะ สุราเมรายะ สุราคืออะไร เมรัยคืออะไร มัจฉะคืออะไร เพื่อจะมาคิดว่าคิดอะไรได้บ้าง ไม่ต้องพูดถึงพระ แม้แต่ฆราวาสที่ยังงัดกับเรื่องงานคอกเทลล์ คุณเป็นนักการทูตคุณเข้าไปในงานคอกเทลล์ คุณต้องทำอย่างไรกับปัญหาเรื่องงานคอกเทลล์ เป็นต้น แนวทางปฏิบัติเหล่านี้ไม่มี คิดว่าคนที่ล้มเหลวที่สุด สถาบันที่ล้มเหลวที่สุดในการสร้างสามสิ่งนี้เพื่อตอบสนองความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในสังคม ก็คงไม่แปลกประหลาดอะไรใคร ๆ ก็คงเห็นด้วยว่า คือสถาบันสงฆ์ แม้ว่าคนที่เป็ผู้นำในการอธิบายสามอย่างนี้ได้ อย่างดี ได้เป็นที่เผยแพร่ที่รู้ทั่ว ๆ กัน จะเป็นพระก็ตาม คือท่านอาจารย์พุทธทาสกับท่านเจ้าคุณธรรมปิฎกแต่ว่าจำนวนน้อยมาก (พระมหาสมบุญ วัชรพิภโว, 2562)

สุดท้ายถามว่าเข้ามาเกี่ยวในสังคมใหม่ ว่าก็เกี่ยวแต่เป็นการเกี่ยวกับสังคมในแง่ที่ว่า เมื่อมันเกิดปัญหาทางสังคมอย่างใดอย่างหนึ่ง ท่านเป็นผู้ชี้คำตอบให้ ท่านไม่ได้ให้เครื่องมือที่เป็นสากล เครื่องมือที่เราได้สิ่งนี้แล้วเราจะเอาสิ่งนี้ไปเป็นพลังในการไปตัดสินใจปัญหาสังคมต่าง ๆ เพราะฉะนั้น ไม่ว่าจะเกิดปัญหาสังคมอะไรต้องถามท่านเสมอ สักวันท่านมรณภาพไปจะไปถามใคร เพราะว่ามันไม่ได้ตัวแก้วปัญญาสำหรับเอาใช้ส่องกรณีต่าง ๆ ขึ้น ในแง่นี้ก็เลยไม่นับท่านว่าเป็นผู้เข้าไปแก้สังคม ทำให้ผู้วิจัยมีความสนใจที่จะศึกษาเรื่อง การปฏิรูประบบบริหารภาครัฐในบริบทของสงฆ์ไทย ว่าจะปรับเปลี่ยนไปในทิศทางใดและประเด็นปัญหาสำคัญของพระพุทธศาสนาในสังคมไทยต่อการปฏิรูประบบบริหารภาครัฐในบริบทของสงฆ์ไทย เกิดจากอะไร แนวทางปฏิรูปโครงสร้างกิจการพระพุทธศาสนาต่อการปฏิรูประบบบริหารภาครัฐในบริบทของสงฆ์ไทยเพื่อแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น ควรเป็นอย่างไร สุดท้ายการปฏิรูประบบบริหารภาครัฐในบริบทของสงฆ์ไทย ต้องดำเนินการอย่างไร

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพปัญหาของพระสงฆ์ไทยจากอดีตถึงปัจจุบันกับการปฏิรูประบบบริหารภาครัฐในบริบทของสงฆ์ไทย

2. เพื่อศึกษากระบวนการของพระสงฆ์ไทยที่ส่งผลต่อการปฏิรูประบบบริหารภาครัฐในบริบทของสงฆ์ไทย

3. เพื่อศึกษาแนวทางการปฏิรูประบบบริหารภาครัฐในบริบทของสงฆ์ไทย

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาวิจัยเชิงพรรณนา โดยใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพเป็นหลักในการศึกษาข้อมูลจากปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นโดยผู้วิจัย แยกประเด็นดังนี้

กลุ่มผู้ให้ข้อมูล

คัดเลือกผู้ให้ข้อมูลแบบเจาะจง และการสัมภาษณ์เชิงลึก โดยกำหนดกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ สามารถแบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม ประกอบด้วย กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักที่ 1 ได้แก่ ผู้บริหารส่วนนโยบายที่เกี่ยวข้อง จำนวน 3 ท่าน กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักที่ 2 ได้แก่ ผู้บริหารส่วนปฏิบัติการ จำนวน 3 ท่าน กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย การสนทนากลุ่ม จำนวน 20 ท่าน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

1. อุปกรณ์สำหรับบันทึกข้อมูล เช่น เครื่องบันทึกเสียง กล้องถ่ายรูป เครื่องเขียน กระดาษสำหรับจดบันทึก และแฟ้มสำหรับเก็บรวบรวมข้อมูล
2. เอกสารแนวทางการสัมภาษณ์ เป็นเอกสารที่ผู้วิจัยได้สร้างขึ้นจากการค้นคว้าจากตำราและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ

ผู้วิจัยได้สร้างแนวคำถามในการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก โดยนำแนวคำถามที่สร้างไปปรึกษาอาจารย์ที่ปรึกษา เพื่อตรวจสอบและให้ข้อเสนอแนะสิ่งที่ต้องแก้ไขหรือเพิ่มเติม แล้วนำมาปรับปรุงแก้ไขหรือเพิ่มเติมบางประเด็นในข้อคำถามเพื่อให้ถูกต้องเหมาะสม และครอบคลุมเนื้อหาทั้งหมด และสามารถเก็บข้อมูลได้ถูกต้อง ครบถ้วน

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้ การวิเคราะห์ข้อมูล และการตรวจสอบความสมบูรณ์ของข้อมูลสามารถทำได้ตลอดการดำเนินการวิจัย ประกอบด้วยการวิเคราะห์ข้อมูลรายวัน เพื่อหาประเด็นที่ไม่ชัดเจนหรือไม่มั่นใจว่าถูกต้อง ซึ่งจะนำไปสอบถามผู้ให้ข้อมูลอีกครั้ง ทั้งนี้เพื่อให้ข้อมูลมีความครบถ้วนสมบูรณ์ และมีความถูกต้องตามความเป็นจริง การจัดรวบรวมข้อมูลไว้เป็นหมวดหมู่ตามที่ได้กำหนดไว้ในคำถามการวิจัย ทำที่สุดจึงทำการวิเคราะห์ข้อมูลและนำเสนอในเชิงพรรณนา และในส่วนของการตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูลผู้วิจัยได้กำหนดแนวทางการตรวจสอบโดยทำการตรวจสอบกับสิ่งอ้างอิงที่เชื่อถือได้ และการตรวจสอบโดยการโยงสามเส้า

ผลการวิจัย

1. สภาพปัญหาของพระสงฆ์ไทยจากอดีตถึงปัจจุบันกับการปฏิรูประบบบริหาร ภาครัฐในบริบทของสงฆ์ไทย พบว่า ประวัติศาสตร์การปกครองคณะสงฆ์ก่อนที่จะเริ่มต้น ประวัติศาสตร์คณะสงฆ์ในสมัยรัชกาลที่ 5 ตามที่มีพระราชบัญญัติคณะ สงฆ์เป็นฉบับแรก ก่อนหน้านั้นดูเหมือนคณะสงฆ์จะเป็นคณะสงฆ์ที่เป็นแนวราบร่วมกับชุมชน ประชาชน และรัฐสมบูรณาญาสิทธิราชย์ โดยเฉพาะประชาชนมีหน้าที่ตรวจสอบฉลองครุฑธำ กับคณะสงฆ์มาโดยตลอด ต่อเมื่อก่อเกิดการสถาปนารัฐชาติใหม่ในสยามคณะสงฆ์ก็แปรรูปเข้าสู่การเป็นคณะสงฆ์แห่งรัฐอย่างเต็มรูปแบบทั้งนี้เพื่อความจำเป็นในการป้องกันอาณาเขต ต่างชาติเข้ามาแสวงหาผลประโยชน์จากสยามแต่นานเข้าเมื่อรัฐชาติได้สลายคลายลงพัฒนาสู่ รัฐสมัยใหม่โครงสร้างการปกครองคณะสงฆ์ไทยในปัจจุบันก็ยังคงถูกถอดแบบมาจากรัฐชาติ กล่าวคือมีการรวมศูนย์อำนาจเข้าสู่ส่วนกลางในทุกด้าน จนปัจจุบันโครงสร้างคณะสงฆ์ก็ยังคง ทำหน้าที่ดังกล่าว ทั้งที่รัฐกลับปรับเปลี่ยนบทบาทตนเองจากรัฐชาติมาสู่ความเป็นรัฐสมัยใหม่ รวมทั้งสถาบันองค์กรอื่น ๆ ก็ล้วนปรับเปลี่ยนบทบาทตนเองให้สอดคล้องกับรัฐสมัยใหม่ที่มีการ เน้นความสำคัญของความหลากหลาย เน้นการกระจายมากกว่าควบคุม แต่โครงสร้างคณะสงฆ์ โดยเฉพาะพระสงฆ์ที่อยู่ในโครงสร้างที่มีตำแหน่งทางการปกครองกลับไม่มีความสามารถที่จะ ผลักดันให้เกิดการปฏิรูปโครงสร้างของตนเพื่อให้สอดคล้องกับรัฐสมัยใหม่ทั้งนี้เพื่อความอยู่รอด ของคณะสงฆ์เองนานเข้าสถานการณ์ก็บ่งชี้ถึงความย่ำแย่ยิ่งขึ้นเมื่อโครงสร้างดังกล่าวได้มีส่วน บั่นทอนศักยภาพของเหล่าพระภิกษุสามเณรผู้มีศรัทธาตั้งมั่นในพระพุทธศาสนาได้กลับ กลายเป็นการมุ่งหาหนทางใหม่เป็นการศรัทธาต่อสมณศักดิ์ ลาภสักการะ ตำแหน่งทางการ ปกครองคณะสงฆ์จนมองไม่เห็นปัญหาที่จะพอกแก้ไข ปัญหา ผลจึงสะท้อนออกมาเป็นสภาพ ปัญหาการปกครองคณะสงฆ์ในหลายด้าน เช่น ปัญหาโครงสร้างการปกครอง ปัญหาการขาด ประสิทธิภาพการปกครอง สภาพปัญหาดังกล่าวนี้นอกจากจะสะท้อนความล้มเหลวของตัว โครงสร้างคณะสงฆ์แล้ว ยังเป็นสัญญาณบ่งบอกถึงการที่ยังต้องใช้ความพยายามอย่างต่อเนื่อง ในการที่จะปลดปล่อยสภาพปัญหาเหล่านี้ กระแสของความพยายามอย่างต่อเนื่องที่มีความ พยายามจะปลดปล่อยจากสภาพปัญหาของการปกครองคณะสงฆ์ คือคณะปฏิสังขรณ์การพระ ศาสนาโดยมีพระหนุ่มที่มีการศึกษามีอุดมการณ์แรงกล้าสามารถรวมกันกับฝ่ายอุปถัมภ์คือ อาจารย์ปรีดี พนมยงค์ มั่นสมองของการปฏิวัติ 2475 และโดยความสนับสนุนของ นายกรัฐมนตรี จอมพล ป. พิบูลสงคราม ในขณะนั้น จึงสามารถสร้างความสำเร็จทำให้มี พระราชบัญญัติการปกครองคณะสงฆ์ 2484 เกิดขึ้นได้ พระราชบัญญัติดังกล่าวเปิดพื้นที่มาก พอที่จะรองรับสภาพปัญหาการปกครองให้ได้รับการแก้ไขแต่แล้วก็มีอายุการใช้งานได้เพียง 21 พระราชบัญญัติดังกล่าวก็ถูกล้มกระดานโดยรัฐบาลของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ได้นำมาสู่ พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ฉบับ พ.ศ. 2505 ที่มีการรวบอำนาจอย่างเต็ม เป็นสิ่งที่น่าสังเกตว่า

ความพยายามโดยรัฐและชาดการร่วมคิดร่วมตัดสินใจจากพระสงฆ์และฆราวาสทุกระดับ โครงสร้าง พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ที่ได้มามีจะสร้างปัญหาและบั่นทอนศักยภาพของเหล่าสาวกของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เพราะฉะนั้นในการแก้ไขปัญหาการปกครองคณะสงฆ์จึงมีความจำเป็นว่าความเชื่อมั่นดังกล่าวจะเกิดขึ้นได้โดยต้องผ่านการมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วนหรือทุกระดับของพุทธบริษัท 4 ได้ร่วมกันคิดและหาทางออกร่วมกัน

2. กระบวนการของพระสงฆ์ไทยที่ส่งผลต่อการปฏิรูประบบบริหารภาครัฐในบริบทของสงฆ์ไทย พบว่า ถ้าพระสงฆ์ไทยเอาแต่เก็บตัวเรียนคัมภีร์แบบประเภทที่ 1 หรือปลีกวิเวก หลับตาภาวนาแบบประเภทที่ 2 โดยไม่สนใจการเผยแผ่เทศนาสั่งสอนสงเคราะห์ชาวบ้าน วันหนึ่งข้างหน้าเมื่อภัยมาถึงพระพุทธรูปศาสนาก็จะไม่มีใครออกมาปกป้องคุ้มครองพระพุทธรูปศาสนาเพราะประชาชนมองไม่เห็นคุณค่าของพระพุทธรูปศาสนา พระพุทธรูปศาสนาในประเทศไทยอาจจะประสบชะตากรรมเดียวกันกับมหาวิทยาลัยนาลันทาในประเทศอินเดีย มหาวิทยาลัยนาลันทาในยุคสุดท้ายเน้นหนักไปในการศึกษาแบบไม่หวังยศฐาบรรดาศักดิ์ ภาวนาแบบม้นตรยานที่ส่งเสริมไสยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมีกำแพงใหญ่ล้อมรอบเหมือนอยู่บนหอคอยงาช้าง มีข้าวปลาอาหารอุดมสมบูรณ์ที่เก็บจากภาษีของชาวบ้านตามพระราชโองการ คนนอกกำแพงมหาวิทยาลัยไม่ค่อยชอบมหาวิทยาลัยนาลันทาเพราะมหาวิทยาลัยนาลันทาเอาแต่เก็บภาษีโดยไม่บริการวิชาการแก่สังคม บันทึกลายมือที่เบตาจารึกไว้ว่า เมื่อกองทัพมุสลิมที่บุกปล้นสะดมและเผามหาวิทยาลัยนาลันทาจากไปแล้ว ห้องสมุดบางส่วนยังไม่ถูกไฟไหม้ ชาวบ้านข้างวัดนั้นแหละพากันมาปล้นสะดมและเผามหาวิทยาลัยนาลันทาซ้ำอีกรอบ ห้องสมุดถูกไฟไหม้หมดในรอบนี้ เพราะฉะนั้น มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยจะอยู่รอดในสังคมไทยต่อไปไม่ใช่ว่าด้วยการเก็บตัวเรียนแต่ตำราอยู่บนหอคอยงาช้าง แต่ด้วยการออกไปเทศนาสั่งสอนและทำประโยชน์แก่ชาวบ้าน ประโยชน์จะรักษามหาวิทยาลัยเอง

ในทำนองเดียวกัน ถ้าต้องการให้พระพุทธรูปศาสนาอยู่คู่สังคมไทยต่อไป พระสงฆ์ต้องทำสังคหุระด้วยการออกเผยแผ่เทศนาสั่งสอนสงเคราะห์ชาวบ้าน ประโยชน์จะรักษาพระพุทธรูปศาสนาเอง พระพุทธเจ้าตรัสว่า พระสงฆ์สงเคราะห์ชาวบ้านด้วยธรรมทานคือการเผยแผ่ธรรม ส่วนชาวบ้านก็อุปถัมภ์บำรุงพระสงฆ์ด้วยอามิสทานคือการถวายจตุปัจจัยไทยธรรม พระสงฆ์และชาวบ้านต่างพึ่งอาศัยซึ่งกันและกันแบบอัญญมัญญปัจจัย ถ้าเมื่อใดพระสงฆ์ไม่ทำประโยชน์ ชาวบ้านเห็นว่าพระพุทธรูปศาสนาไม่มีประโยชน์ เมื่อเกิดภัยพระพุทธรูปศาสนาขึ้นมาชาวบ้านก็ถือว่าธุระไม่ใช่ ในที่สุดก็ไม่มีใครกล้าออกมาปกป้องคุ้มครองพระพุทธรูปศาสนา ไม่ว่าท่านจะอยู่ในสายคันถธุระหรือวิปัสสนาธุระก็ตาม ท่านต้องแสดงว่าท่านสามารถบำเพ็ญประโยชน์ได้ตลอดเวลา ประโยชน์นี้แหละจะรักษาพระศาสนาของเรา ถ้าหากว่ามหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยเรียนและสอนกันอยู่ภายในรั้วมหาวิทยาลัยโดยไม่สนใจชาวบ้าน วันหนึ่งอาจจะมีชะตากรรมไม่ต่างจากมหาวิทยาลัยนาลันทาก็เป็นได้ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลง

กรมราชวิทยาลัยจะอยู่รอดปลอดภัยด้วยการทำประโยชน์ต่อสังคม คือเป็นมหาวิทยาลัยเพื่อสังคม เมื่อเราทำประโยชน์ต่อสังคมแล้ว ชาวบ้านเห็นว่าเรามีคุณค่ามีประโยชน์ พวกเขาก็ออกมาช่วยมหาวิทยาลัยทั้งในยามมีภัยและยามสงบ มหาวิทยาลัยที่ส่วนกลางใช้งบสร้างสำนักงานใหญ่ที่วังน้อยไปแล้วเกือบสองพันล้านบาท ตอนแรกมหาวิทยาลัยมีที่ดิน 84 ไร่ เดียวนี้เราซื้อเพิ่มรวมแล้วเกือบ 250 ไร่ มีอาคารเรียนผู้เรียนได้ 10,000 เป็นอย่างน้อย ปีนี้จะเริ่มสร้างหอประชุมใหญ่จุคนได้ 3,000 คน จะเป็นหอประชุมพระพุทธศาสนาที่ใหญ่ที่สุด เราจะเริ่มสร้างตั้งแต่ฤดูร้อนนี้

นอกจากนี้มหาวิทยาลัยกำลังสร้างอุโบสถกลางน้ำในสระ 16 ไร่ พระสงฆ์สามารถลงอุโบสถพร้อมกันได้ 4,000 รูป โดยหลวงพ่อบุญญานันทะเป็นเจ้าภาพหลักในการสร้างถวายเป็นมหาวิทยาลัยหลวงพ่อบุญ 96 ปีแล้ว ท่านประกาศว่าถ้าอุโบสถไม่เสร็จ จะไม่มรณภาพ รัฐบาลและประชาชนช่วยกันสร้างมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยที่วังน้อยเพราะมหาวิทยาลัยได้ทำประโยชน์ต่อคณะสงฆ์และสังคมมาอย่างต่อเนื่องยาวนาน การบริการวิชาการของมหาวิทยาลัยที่ทำไปนั้นได้นำคนกลับมาช่วยสร้างมหาวิทยาลัย รวมทั้งโครงการนิสิตปฏิบัติศาสนกิจนี้ก็มีส่วนช่วยสร้างเกียรติคุณให้กับมหาวิทยาลัย การที่พวกท่านใช้เวลา 1 ปีออกไปปฏิบัติศาสนกิจแล้วกลับมาเปรียบเหมือนกองทัพธรรมที่นอกจากจะเผยแผ่ชื่อเสียงของมหาวิทยาลัยแล้วยังแสดงให้เห็นว่าพระสงฆ์ยังห่วงใยสังคมพระพุทธศาสนาในประเทศไทยจึงเป็นพระพุทธศาสนาเพื่อสังคม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยต้องการเน้นให้คนไทยเห็นว่าพระพุทธศาสนามีไว้เพื่อประโยชน์สุขของสังคม มหาวิทยาลัยถือว่าการบริการสังคมเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาและปฏิบัติธรรม พระสงฆ์ฝ่ายคันถธุระอย่างพวกเราต้องเรียนไปด้วยทำประโยชน์ต่อสังคมไปด้วย ขณะที่เรียนเราก็ต้องออกไปเผยแผ่พระพุทธศาสนาด้วยการเทศนาสั่งสอนและพัฒนาสังคม การที่พระสงฆ์ต้องทำสังฆธุระคือหน้าที่เผยแผ่พระธรรมเพื่อการบริการสังคมนี้มีที่มาจากพุทธพจน์ในคราวที่พระพุทธเจ้าทรงส่งพระสาวกรุ่นแรก 60 รูปไปประกาศพระศาสนาว่า จรณ ภิกขเว จาริกัม พุทฺชนหิตาย พุทฺชนสุขาย โลกานุกมปาย ภิกขุทั้งหลาย เธอทั้งหลาย จงเที่ยวจาริกไปเพื่อประโยชน์ เพื่อความสุขแก่ชนเป็นอันมาก เพื่ออนุเคราะห์แก่ชาวโลก ท่านพุทธศาสนธำมิตติต้องปฏิบัติตามพุทธโอวาทนี้ บัดนี้ท่านทั้งหลายเป็นพุทธศาสนธำมิตติแล้ว เมื่อได้รับปริยญาแล้วอย่ามาเสวยวิมุตติสุขนานเกินไป ควรคิดทำประโยชน์สุขแก่ชนเป็นอันมาก ให้เป็นพุทธศาสนธำมิตติที่ทำประโยชน์เพื่อสังคม ท่านต้องทำสังฆธุระคือสงเคราะห์ประชาชนอย่างไม่มีวันจบสิ้น เหมือนกับการพระพุทธเจ้าทรงประกาศธรรมจนนาที่สุดท้ายในชีวิตของพระองค์ พุทธจริยา 3 ประการบอกเราว่าพระพุทธเจ้าทรงทำงานเพื่อสังคมตลอดเวลา ดังนี้ พุทธตถจริยา ทรงทำประโยชน์แก่ชาวพุทธ ญาตตถจริยา ทรงทำประโยชน์แก่พระญาติของพระองค์ และโลกตถจริยา ทรงบำเพ็ญประโยชน์แก่ทุกคนไม่เลือกว่าเขานับถือศาสนาอะไร พุทธศาสตร์

บัณฑิตต้องยึดกรอบพุทธจริยา 3 นี้ในการปฏิบัติศาสนกิจ นั่นคือ ออกไปทำประโยชน์แก่ชาวพุทธ (พุทธัตถจริยา) ออกไปทำประโยชน์แก่วงศาตถาณัติ (ญาติัตถจริยา) ออกไปทำประโยชน์แก่คนไทยที่ต่างศาสนาและคนต่างชาติต่างศาสนา (โลกัตถจริยา) นี่คือนิธิจริยาแห่งชาวพุทธเพื่อสังคม

การทำงานคือการปฏิบัติธรรม พระธรรมโกศาจารย์ (พุทธทาสภิกขุ) ประกาศตนเป็นทาสรับใช้พระพุทธเจ้าในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาแก่ชาวโลกจนได้รับการยกย่องจากองค์การยูเนสโกให้เป็นบุคคลสำคัญของโลกในปี 2549 ทั้งนี้เพราะท่านพุทธทาสเป็นผู้มีผลงานโดดเด่นด้านวัฒนธรรม ส่งเสริมความเข้าใจอันดีระหว่างประเทศ และสร้างสันติภาพ ท่านพุทธทาสศึกษาและปฏิบัติธรรมอยู่ที่สวนโมกข์อันไกลโพ้น ถ้าท่านเอาแต่ปลีกวิเวกอยู่ตามลำพังโดยไม่สนใจเผยแผ่พระพุทธศาสนาด้วยการสอนธรรมแก่ปัญหาสังคม ถึงวันนี้คงไม่มีใครรู้จักท่านพุทธทาสและสวนโมกข์ก็จะมีประโยชน์อันใดแก่สังคม การที่ยูเนสโกประกาศยกย่องว่าท่านเป็นบุคคลสำคัญของโลกเพราะท่านพุทธทาสบำเพ็ญประโยชน์เพื่อชาวโลกโดยไม่เลือกเชื้อชาติและศาสนาตลอดชีวิตของท่านตามปณิธาน 3 ประการที่ท่านกล่าวไว้ คือ 1) มุ่งส่งเสริมให้ศาสนิกของแต่ละศาสนาเข้าถึงหัวใจศาสนาของตน 2) มุ่งสร้างความเข้าใจอันดีระหว่างศาสนา 3) ดึงเพื่อนมนุษย์ให้ออกมาจากวัตถุนิยม หลังจากปฏิบัติธรรมพอกุ้มครองตัวเองได้แล้ว ท่านพุทธทาสก็เผยแผ่พระพุทธศาสนาด้วยการสอนให้รู้ ทำให้ดู อยู่ให้เห็น ท่านได้ตั้งโรงมหรสพทางวิญญานด้วยการใช้วิธีการสมัยใหม่สอนธรรมะ ท่านชอบเน้นย้ำว่า การทำงานคือการปฏิบัติธรรม นั่นคือการทำงานเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาและปฏิบัติธรรม ดังที่ท่านพุทธทาสประพันธ์ไว้ว่า จงทำงานทุกชนิดด้วยจิตว่า ยกผลงานให้ความว่างทุกอย่างสิ้น กินอาหารของความว่างอย่างพระกิน ตายเสร็จสิ้นแล้วในตัวแต่หัวใจ

3. แนวทางการปฏิรูประบบบริหารภาครัฐในบริบทของสงฆ์ไทย พบว่า ในความเป็นจริงนั้น เราไม่ได้ปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนาแต่อย่างใด แต่เป็นการกระชับการปฏิบัติหน้าที่ของพระสงฆ์ให้สะดวกรวดเร็ว มีประสิทธิภาพมากขึ้นมีระบบยิ่งขึ้น เพราะแต่เดิมเราทำแบบไม่มีระบบทำไปตามความถนัดของแต่ละท่าน จึงทำให้ขาดความเป็นเอกภาพ ที่มาของกิจการพระพุทธศาสนา กิจการที่พระพุทธเจ้า ทรงประทานแก่พระจักขุบาลเถระ ว่าธุระในพระพุทธศาสนานี้มี 2 อย่าง คือ 1) คณธุระ ได้แก่ การศึกษาเล่าเรียนทรงจำพระปริยัติธรรมแล้วนำไปเผยแผ่ 2) วิปัสสนาธุระ ได้แก่ การพิจารณาชีวิตตามความเป็นจริง ซึ่งเป็นไปตามกฎไตรลักษณ์ เพื่อความสิ้นกิเลส กิจการพระพุทธศาสนาที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 พระราชทานแก่พระสงฆ์ทรงสมณศักดิ์ทุกรูป ที่ปรากฏในสัญญาบัตรพัดยศ ว่า ขอจงรับภาระธุระในพระพุทธศาสนา และกิจการพระพุทธศาสนาที่เป็นหน้าที่ของคณะสงฆ์ คือ พันธกิจ 6 ด้าน ได้แก่ การปกครอง การศาสนศึกษา การศึกษาสงเคราะห์ การเผยแผ่ การสาธารณูปการ

และการสาธารณสุขสงเคราะห์ ซึ่งใช้เป็นกรอบในการจัดทำแผนยุทธศาสตร์ เพื่อทำงานให้เป็นระบบ กระชับ มีประสิทธิภาพ

ปัจจุบันทุกภาคส่วนคณะสงฆ์มีหน้าที่กำหนดชัดเจนอยู่แล้ว ไม่ว่าจะเป็นอำนาจของมหาเถรสมาคม อำนาจของเจ้าคณะใหญ่ เจ้าคณะภาค เจ้าคณะจังหวัด เจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะตำบล และเจ้าอาวาส หน้าที่พระสงฆ์นั้นก็ชัดเจนอยู่แล้วตามกัจจวัตร 10 อย่างของพระสงฆ์ที่ต้องปฏิบัติ ประกอบด้วย 1) ลงอุโบสถ 2) บิณฑบาตเลี้ยงชีพ 3) สวดมนต์ไหว้พระ 4) กวาดวิหารลานเจดีย์ 5) รักษาผ้าครอง 6) อยู่ปริวาสกรรม 7) โกนผม โกนหนวด ตัดเล็บ 8) ศึกษาและปฏิบัติครูอาจารย์ 9) เทศนาบิณฑบาตได้ประโยชน์ 10) พิจารณาปัจจุเวกขณะ เจ้าอาวาสต้องเก่ง ส่วนความมุ่งหมายหลักของการปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนา เพื่อให้พระสงฆ์มีความประพฤติดี ปฏิบัติชอบ อยู่ในกรอบของพระธรรมวินัย กฎหมายบ้านเมือง จาริตประเพณี ถ้าพระสงฆ์ช่วยกัน มองเห็นเป้าหมายร่วมกันอย่างนี้ ก็ไม่เกินกำลังที่จะทำได้ บุคคลสำคัญสำหรับที่จะทำให้การปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนาบรรลุผลอย่างยั่งยืน มีประสิทธิภาพ คือ เจ้าอาวาส ซึ่งเป็นพระสังฆาธิการในระดับต้น ถ้าเจ้าอาวาสปฏิบัติตามอำนาจและหน้าที่อย่างเคร่งครัด ในการปกครอง สอดส่อง ดูแล พระภิกษุสามเณรที่อาศัยอยู่ในวัดก็จะประพฤติดี ปฏิบัติชอบ มีปฏิปทาน่าเลื่อมใส เป็นเหตุให้เกิดศรัทธาแก่พุทธศาสนิกชนทั่วไปมากยิ่งขึ้น การปลูกศรัทธาและการรักษาศรัทธาของพุทธศาสนิกชนนี้แหละ เรียกว่าความมั่นคงของพระพุทธศาสนา อย่างแท้จริง เพราะฉะนั้น แผนยุทธศาสตร์ในการปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนา จะมีประสิทธิภาพ ประสิทธิผล มั่นคง ยั่งยืน เจ้าอาวาสต้องมีความเข้าใจเป็นอย่างดี เจ้าอาวาสไม่ช่วย เก่งยังงี้ก็ไปไม่รอด ปฏิรูปพระพุทธศาสนา เป็นวาระแห่งชาติ ว่าการปฏิรูปพระพุทธศาสนา เป็นวาระแห่งชาติ เพราะกำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญฉบับชั่วคราว พ.ศ. 2557 ที่กำหนดให้ สถาปนาปฏิรูปแห่งชาติ ทำการศึกษาวิเคราะห์ และจัดทำแนวทางและข้อเสนอแนะเพื่อการปฏิรูปด้านต่าง ๆ เสนอ สภานิติบัญญัติแห่งชาติ คณะรัฐมนตรี และคณะรักษาความสงบแห่งชาติ มหาเถรสมาคมได้ดำเนินการให้มีคณะกรรมการ 6 ด้าน บวก 1 เพื่อการปฏิรูป คือ 1) การปกครอง 2) การศาสนศึกษา 3) การศึกษาสงเคราะห์ 4) การเผยแผ่ 5) การสาธารณูปการ 6) การสาธารณสุขสงเคราะห์ และบวก 1 คือ การพัฒนาพุทธมณฑล และมีมติแต่งตั้งคณะกรรมการประสานงานแผนยุทธศาสตร์ในการปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนา (คปพ.) ต่อไป

อภิปรายผล

1. สภาพปัญหาของพระสงฆ์ไทยจากอดีตถึงปัจจุบันกับการปฏิรูประบบบริหารภาครัฐ ในบริบทของสงฆ์ไทย สามารถแยกออกเป็นประเด็น คือ สภาพปัญหาด้านการปกครองคณะสงฆ์ สภาพปัญหาด้านการแยกรัฐออกจากศาสนา และสภาพปัญหาด้านการศึกษาของคณะสงฆ์

เมื่อพิจารณาจากประเด็นดังกล่าวจะเห็นว่าความพยายามโดยรัฐและชาดการร่วมคิดร่วมตัดสินใจจากพระสงฆ์และฆราวาสทุกระดับ โครงสร้าง พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ที่ได้มามีการสร้างปัญหาและบั่นทอนศักยภาพของเหล่าสาวกของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เพราะฉะนั้นในการแก้ไขปัญหาการปกครองคณะสงฆ์จึงมีความจำเป็นว่าความเชื่อมั่นดังกล่าวจะเกิดขึ้นได้โดยต้องผ่านการมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วนหรือทุกระดับของพุทธบริษัท 4 ได้ร่วมกันคิดและหาทางออกร่วมกัน สอดคล้องกับงานวิจัยของ ดนัย ปรีชาเพิ่มประสิทธิ์ ที่วิจัยเรื่อง การวิเคราะห์ข้อเด่น ข้อด้อยขององค์การและกระบวนการบริหารจัดการ งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์จุดเด่น จุดด้อยขององค์การและกระบวนการบริหารจัดการองค์การพระพุทธศาสนาของประเทศไทยในปัจจุบันโดยเฉพาะที่เป็นหน่วยงานของรัฐและเพื่อหาแนวทางแก้ไขปรับปรุงการบริหารจัดการเพื่อขจัดข้อด้อยและเพิ่มประสิทธิภาพให้เกิดแก่คุณค่าแก่พระพุทธศาสนายิ่งขึ้น โดยศึกษาเอกสารเกี่ยวกับ การบริหารจัดการองค์การพระพุทธศาสนาตั้งแต่สมัยพุทธกาลจนถึงพระราชบัญญัติคณะสงฆ์พ.ศ. 2505 (ฉบับปรับปรุงแก้ไข พ.ศ. 2535) โดยกรอบการบริหารจัดการตามพระธรรมวินัยคือต้องบริหารอย่างเปิดเผยและเป็นไปเพื่อประโยชน์ตนและประโยชน์ท่านโดยไม่ได้หวังให้มีการยกย่องใด ๆ ตามหลักการบริหารอริกถ 4 ด้วยอริกถสมณะหรือวิธีการจัดการอริกถ 7 อย่าง การบริหารจัดการองค์การพระพุทธศาสนาในสมัยพุทธกาลใช้พระธรรมวินัยเป็นหลักแต่เมื่อพระพุทธศาสนาเข้าสู่ประเทศไทยการบริหารจัดการองค์การพระพุทธศาสนาได้เปลี่ยนแปลงไปตามรูปแบบการปกครองของอาณาจักร แต่เมื่อมีพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 จนถึงฉบับปรับปรุงแก้ไข พ.ศ. 2535 แม้ประเทศปกครองด้วยระบอบประชาธิปไตยแต่พระราชบัญญัติคณะสงฆ์กลับมีรูปแบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์จึงทำให้การบริหารจัดการอริกถทั้ง 4 ด้วยอริกถสมณะทั้ง 7 เกิดปัญหาต่าง ๆ เช่น ความล่าช้า ความไม่เป็นธรรม ความไม่ชัดเจนตามพระธรรมวินัยและส่งผลกระทบต่อศรัทธาของประชาชน ข้อดีของการบริหารจัดการองค์การพระพุทธศาสนาในปัจจุบันคือความเป็นเอกภาพและมีความใกล้ชิดกับรัฐ ข้อเสียได้แก่ การประทุษร้ายต่อพระธรรมวินัยและความเสื่อมศรัทธาของประชาชน ทั้งนี้เพราะปัจจัยแวดล้อม 3 ประการคือ 1) พระราชบัญญัติการปกครองคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 2) โครงสร้างของมหาเถรสมาคม และ 3) ระบบสมณศักดิ์ แนวทางแก้ไขคือ 1) แก้ไขพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ให้มีความทันสมัย และบัญญัติขอบเขตอำนาจของอาณาจักรและพุทธจักรให้ชัดเจน เพื่อไม่ให้เกิดความซ้ำซ้อนและล่าช้า 2) ปรับโครงสร้างมหาเถรสมาคมและสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ให้ลดขั้นตอนการทำงานและมีการกระจายอำนาจให้ส่วนท้องถิ่น เพื่อความรวดเร็วและเป็นธรรม และ 3) แก้ไขระบบสมณศักดิ์ออกจากตำแหน่งบริหารเพื่อไม่ให้เกิดปัญหาเรื่องผลประโยชน์และการใช้อำนาจหน้าที่โดยมิชอบเพื่อทำให้การบริหารจัดการเป็นไปตามพระธรรมวินัยอย่างเป็นธรรมและมีประสิทธิภาพ (ดนัย ปรีชาเพิ่มประสิทธิ์, 2562)

2. กระบวนการของพระสงฆ์ไทยที่ส่งผลต่อการปฏิรูประบบบริหารภาครัฐในบริบทของสงฆ์ไทย สามารถแยกออกเป็นประเด็น คือ กระบวนการทางพระพุทธศาสนา กระบวนการทางพระพุทธศาสนาในประเทศไทย และกระบวนการทางพระพุทธศาสนากับศาสนกิจในปัจจุบันของประเทศไทย เมื่อพิจารณาจากประเด็นดังกล่าวจะเห็นว่า ถ้าต้องการให้พระพุทธศาสนาอยู่คู่สังคมไทยต่อไป พระสงฆ์ต้องทำสังคหะด้วยการออกเผยแผ่เทศนาสั่งสอนสงเคราะห์ชาวบ้าน ประโยชน์จะรักษาพระพุทธศาสนาเอง พระพุทธเจ้าตรัสว่า พระสงฆ์สงเคราะห์ชาวบ้านด้วยธรรมทานคือการเผยแผ่ธรรม ส่วนชาวบ้านก็อุปถัมภ์บำรุงพระสงฆ์ด้วยอามิสทานคือการถวายจตุปัจจัยไทยธรรม พระสงฆ์และชาวบ้านต่างพึ่งอาศัยซึ่งกันและกันแบบอัญญมัญญปัจจัย ถ้าเมื่อใดพระสงฆ์ไม่ทำประโยชน์ ชาวบ้านเห็นว่าพระพุทธศาสนาไม่มีประโยชน์ เมื่อเกิดภัยพระพุทธศาสนาขึ้นมา ชาวบ้านก็ถือว่าธุระไม่ใช่ ในที่สุดก็ไม่มีใครกล้าออกมาปกป้องคุ้มครองพระพุทธศาสนา เมื่อเราทำประโยชน์ต่อสังคมแล้ว ชาวบ้านเห็นว่าเรามีคุณค่ามีประโยชน์ รัฐบาลและประชาชนช่วยกันเพราะพระสงฆ์ได้ทำประโยชน์มาอย่างต่อเนื่องยาวนาน พระพุทธศาสนาในประเทศไทยจึงเป็นพระพุทธศาสนาเพื่อสังคม ซึ่งพระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต) ได้กล่าวถึงความสำคัญของพระพุทธศาสนา ไว้อย่างครอบคลุมประเด็นพระพุทธศาสนาถือว่าเป็นศาสนาประจำชาติ ทั้งนี้เพราะการที่พระพุทธศาสนากับชนชาติไทยได้มีความสัมพันธ์แนบแน่นเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ทั้งในทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม ในทางประวัติศาสตร์ความเป็นมาของชนชาติไทย เนื่องมาด้วยกันกับความเป็นมาของพระพุทธศาสนา โดยเฉพาะนับตั้งแต่สมัยที่ชนชาติไทยมีประวัติศาสตร์อันชัดเจน ชาวไทยก็นับถือพระพุทธศาสนาต่อเนื่องตลอดมา จนกล่าวได้ว่า ประวัติศาสตร์ของประเทศไทยเป็นประวัติศาสตร์ของชนชาติที่นับถือพระพุทธศาสนา ในด้านวัฒนธรรม วิถีชีวิตของคนไทยได้ผูกพันประสานกลมกลืนกับหลักความเชื่อ และหลักปฏิบัติในพระพุทธศาสนาตลอดเวลา ยาวนาน จนทำให้เกิดการปรับตัวเข้าหากัน และสนองความต้องการของกันและกัน ตลอดจนผสมคลุกเคล้ากับความเชื่อถือและข้อปฏิบัติสายอื่น ๆ ที่มีมาในหมู่ชนชาวไทย ถึงขั้นที่ทำให้เกิดมีระบบความเชื่อและความประพฤติปฏิบัติทางพระพุทธศาสนาที่เป็นแบบของคนไทย โดยเฉพาะ อันมีรูปลักษณะและเนื้อหาของตนเอง ที่เน้นเด่นบางแง่บางด้านเป็นพิเศษ แยกออกได้จากพระพุทธศาสนาอย่างทั่ว ๆ ไป เรียกว่า พระพุทธศาสนาแบบไทยหรือพระพุทธศาสนาของชาวไทย วัฒนธรรมไทยทุกด้านมีรากฐานสำคัญอยู่ในพระพุทธศาสนา คำมากมายในภาษาไทยมีต้นกำเนิดมาจากภาษาบาลี และมีความหมายสืบเนื่องปรับเปลี่ยนมาจากคติในพระพุทธศาสนา แบบแผนและครรลองตามหลักการของพระพุทธศาสนา ได้รับการยึดถือเป็นแนวทาง และเป็นมาตรฐานสำหรับความประพฤติ การบำเพ็ญกิจหน้าที่ และการดำเนินชีวิตของคนในสังคมไทยทุกระดับ ทั้งสถาบันพระมหากษัตริย์และประชาชนทั่วไป (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), 2538)

3. แนวทางการปฏิรูประบบบริหารภาครัฐในบริบทของสงฆ์ไทย สามารถแยกออกเป็นประเด็น คือ แนวทางด้านการปกครอง แนวทางด้านการศาสนศึกษา แนวทางด้านการศึกษา สงเคราะห์ แนวทางด้านการเผยแผ่ แนวทางด้านการสาธารณูปการ และแนวทางการสาธารณสงเคราะห์ เมื่อพิจารณาจากประเด็นดังกล่าวจะเห็นว่า ความสำเร็จในการปฏิรูปภารกิจ 6 ประเด็นของมหาเถรสมาคมและวัด ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535 มาตรา 15 ตรี มหาเถรสมาคมมีอำนาจหน้าที่ปกครองคณะสงฆ์ให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อยดีงาม ปกครองและกำหนดการบรรพชาสามเณร ควบคุมและส่งเสริมการศาสนศึกษา การศึกษาสงเคราะห์ การเผยแผ่ การสาธารณูปการและการสาธารณสงเคราะห์ของคณะสงฆ์ รักษาหลักธรรมวินัยของพระพุทธศาสนา ปฏิบัติหน้าที่อื่น ๆ ตามที่บัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติหรือกฎหมายอื่น ในส่วนของงานด้านสาธารณสงเคราะห์ ถือได้ว่าเป็นงานที่เป็นพลังสำคัญในการปฏิรูปกิจการพระพุทธศาสนา เป็นงานที่มหาเถรสมาคมกำหนดให้พระสงฆ์ได้ทำหน้าที่ช่วยเหลือและพัฒนาสังคมยามเกิดปัญหาภัยธรรมชาติ อุทกภัย อัคคีภัย วาตภัย หรือปัญหาสังคมคนไร้ที่พึ่ง สอดคล้องกับงานวิจัยของ ประทุม อังกูรโรหิต งานวิจัยเรื่อง สถาบันทางพระพุทธศาสนากับงานสังคมสงเคราะห์ พบว่า คณะสงฆ์และสถาบันทางพระพุทธศาสนาในประเทศไทยแต่เดิมมิได้มีธรรมเนียมปฏิบัติในการสงเคราะห์ประชาชนด้วยการสร้างสถานพยาบาลหรือสถานรับเลี้ยงเด็กกำพร้าและ ฯลฯ แบบองค์กรทางศาสนาอื่น มักเป็นที่เข้าใจกันว่าหน้าที่ของพระสงฆ์และสถาบันทางพระพุทธศาสนา คือ การสงเคราะห์ประชาชนด้านธรรมะเท่านั้น และมีข้อโต้แย้งว่าพระสงฆ์ไม่ควรเข้าไปทำกิจกรรมด้านสังคมสงเคราะห์ เนื่องจากเป็นกิจกรรมทางโลก ด้วยเหตุดังกล่าว งานวิจัยนี้จึงมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาบทบาทของสถาบันทางพระพุทธศาสนาในการทำงานสังคมสงเคราะห์และประเมินประสิทธิภาพและความสำเร็จของสถาบันทางพระพุทธศาสนาเหล่านั้น ผลการวิจัยที่ได้จากการสัมภาษณ์และจากข้อมูลเอกสารพบว่า 1) พระภิกษุสงฆ์ นักวิชาการและบุคคลทั่วไปสนับสนุนการทำงานสังคมสงเคราะห์ของสถาบันทางพระพุทธศาสนา เนื่องจากสอดคล้องกับหลักคำสอนของพระพุทธศาสนา และเป็นการทำเพื่อประโยชน์สุขของมหาชนโดยเฉพาะอย่างยิ่งในแหล่งที่สวัสดิการของรัฐยังเข้าไปไม่ถึง 2) วัดทั้งห้าวัด และเสถียรธรรมสถานมีจุดอ่อนจุดแข็งที่แตกต่างกัน แต่เผชิญปัญหาและอุปสรรคที่คล้ายคลึงกัน เช่น ด้านเงินทุนและบุคลากร ขณะที่เสถียรธรรมสถานได้รับความร่วมมือจากชุมชนและองค์กรต่าง ๆ ทั้งในประเทศและต่างประเทศ ในระดับที่น่าพึงพอใจ ชาวบ้านมักมีทัศนคติว่างานสังคมสงเคราะห์ที่วัดทั้งหลายทำมิใช่กิจของสงฆ์ 3) การแก้ไขปัญหามีประสิทธิภาพน่าจะเป็นการทำงานเชิงรุกมากกว่าเชิงรับ โดยการสร้างความสัมพันธ์และความร่วมมือกับรัฐและชุมชนรวมทั้งองค์กรเอกชน และใช้สื่อช่วยในการเผยแพร่กิจกรรมต่าง ๆ ให้มากขึ้น ที่สำคัญคือการสร้างความสมดุลระหว่างการทำงานสังคมสงเคราะห์กับการเผยแผ่ธรรม นอกจากนี้พระสงฆ์ต้องมีความระมัดระวังด้าน

ความประพฤติให้อยู่ในกรอบของพระวินัยและจารีตประเพณีในขณะที่ปฏิบัติภารกิจให้การสงเคราะห์ประชาชน ในภาพรวม งานวิจัยนี้ช่วยเพิ่มพูนความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการทำงานสังคมสงเคราะห์ของสถาบันทางพระพุทธศาสนาในสังคมพระพุทธศาสนาฝ่ายเถรวาท และสามารถนำไปใช้เป็นตัวอย่างสำหรับพระสงฆ์และวัดอื่น ๆ ที่ดำเนินงานสังคมสงเคราะห์ในลักษณะที่คล้ายคลึงกันได้ (ประทุม อังกูโรหิต, 2562)

สรุป

จากการศึกษาวิจัยเรื่องการปฏิรูประบบบริหารภาครัฐในบริบทของสงฆ์ไทยเป็นการศึกษาเชิงพรรณนา โดยใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยศึกษาผ่านวัตถุประสงค์ทั้ง 3 ข้อ พอสรุปได้ดังนี้ สภาพปัญหาของพระสงฆ์ไทยจากอดีตถึงปัจจุบันกับการปฏิรูประบบบริหารภาครัฐในบริบทของสงฆ์ไทย แยกออกเป็นประเด็น คือ สภาพปัญหาด้านการปกครองคณะสงฆ์ สภาพปัญหาด้านการแยกรัฐออกจากศาสนา และสภาพปัญหาด้านการศึกษาของคณะสงฆ์ ซึ่งพบว่า โครงสร้างการปกครองคณะสงฆ์ไทยในปัจจุบันก็ยังคงถูกถอดแบบมาจากรัฐชาติ แต่โครงสร้างคณะสงฆ์โดยเฉพาะพระสงฆ์ที่อยู่ในโครงสร้างที่มีตำแหน่งทางการปกครองกลับไม่มีความสามารถที่จะผลักดันให้เกิดการปฏิรูปโครงสร้างของตนเพื่อสอดคล้องกับรัฐสมัยใหม่ โครงสร้างดังกล่าวได้มีส่วนบั่นทอนศักยภาพของเหล่าพระภิกษุสามเณรผู้มีศรัทธาในพระพุทธศาสนาได้กลับกลายเป็นการมุ่งหาหนทางใหม่เป็นการศรัทธาต่อสมณศักดิ์ ลากสักการะ ตำแหน่งทางการปกครองคณะสงฆ์จนมองไม่เห็นปัญหาที่จะพอแก้ไข ปัญหาผลจึงสะท้อนออกมาเป็นสภาพปัญหาการปกครองคณะสงฆ์ในหลายด้าน กระบวนการของพระสงฆ์ไทยที่ส่งผลต่อการปฏิรูประบบบริหารภาครัฐในบริบทของสงฆ์ไทย แยกออกเป็นประเด็น คือ กระบวนการทางพระพุทธศาสนา กระบวนการทางพระพุทธศาสนาในประเทศไทย และกระบวนการทางพระพุทธศาสนากับศาสนกิจในปัจจุบันของประเทศไทย ซึ่งพบว่าการทำงานคือการปฏิบัติธรรม นั่นคือการทำงานเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาและปฏิบัติธรรม แนวทางการปฏิรูประบบบริหารภาครัฐในบริบทของสงฆ์ไทย แยกเป็นประเด็น คือ แนวทางการปฏิรูประบบบริหารภาครัฐด้านการปกครอง แนวทางการปฏิรูประบบบริหารภาครัฐด้านการศาสนศึกษา แนวทางการปฏิรูประบบบริหารภาครัฐด้านการศึกษาสงเคราะห์ แนวทางการปฏิรูประบบบริหารภาครัฐด้านการเผยแผ่ แนวทางการปฏิรูประบบบริหารภาครัฐด้านการสาธารณูปการ และแนวทางการปฏิรูประบบบริหารภาครัฐด้านการสาธารณสงเคราะห์ ซึ่งภารกิจ 6 ด้านของมหาเถรสมาคมและวัด พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535 มาตรา 15 ตรี มหาเถรสมาคมมีอำนาจหน้าที่ปกครองคณะสงฆ์ให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อยดีงาม ปกครองและกำหนดการบรรพชาสามเณร ควบคุมและส่งเสริมการศาสนศึกษา การศึกษาสงเคราะห์ การเผยแผ่ การสาธารณูปการและการสาธารณสงเคราะห์ของคณะสงฆ์

รักษาหลักธรรมวินัยของพระพุทธศาสนา ปฏิบัติหน้าที่อื่น ๆ ตามที่บัญญัติไว้ในพระราชบัญญัตินี้หรือกฎหมายอื่น จากการศึกษาการวิจัยทำให้ทราบองค์ประกอบ สภาพปัญหา กระบวนการ และนำไปเป็นแนวทางการปฏิรูประบบบริหารภาครัฐในบริบทของสังคมไทยต่อไป

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1.1 เสนอแนะให้คณะกรรมการด้านการศาสนา ในคณะกรรมการการศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรมและการท่องเที่ยว สภานิติบัญญัติแห่งชาติ นำ พ.ร.บ. คณะสงฆ์ พ.ศ. 2484 ซึ่งมีความใกล้เคียงกับการปกครองแบบรัฐสภามาพิจารณาปรับใช้ใหม่

1.2 ความเสมอภาคในหมู่พระสงฆ์เป็นกลไกที่ช่วยในการกระจายอำนาจ โดยกำหนดให้มีหน่วยงานที่ถ่วงดุลอำนาจ 3 ฝ่าย คือ สังฆสภาถืออำนาจนิติบัญญัติ สังฆมนตรีถืออำนาจบริหาร และคณะวินัยธรถืออำนาจตุลาการ คล้ายคลึงกับการปกครองของฝ่ายอาณาจักร

1.3 โครงสร้างที่วุ่นวายมีความแตกต่างกับความสัมพันธ์ของพุทธเถรวาทในอดีต อันเป็นความสัมพันธ์ระหว่างคณะสงฆ์ ชาวบ้านหรือสังคม และผู้ปกครองหรือรัฐ ในลักษณะสามเหลี่ยมด้านเท่า ไม่เหมือนกับ พ.ร.บ. คณะสงฆ์ ไม่จะฉบับปี พ.ศ. 2484 หรือ พ.ศ. 2505

2. ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

2.1 ให้มีการกระจายอำนาจให้พระสงฆ์มีส่วนร่วมในกิจการคณะสงฆ์ในทุกๆ ระดับ ตั้งแต่วัด ตำบล อำเภอ จังหวัด ตลอดจนระดับภาค

2.2 การแต่งตั้งผู้รับตำแหน่งในองค์กรสงฆ์จะต้องมีกระบวนการสรรหาที่พระสงฆ์ทุกระดับมีส่วนร่วม เพราะจะทำให้มีความรับผิดชอบต่อบุคคลคณะสงฆ์โดยรวม นอกจากนี้ต้องให้ฆราวาสมีส่วนร่วมในคณะสงฆ์ด้วย

2.3 การปฏิรูปการปกครองคณะสงฆ์ตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 5 ที่มีการแต่งตั้งมหาเถรสมาคมขึ้น ทำให้ชาวบ้านรู้สึกว่าเป็นของราชการ เป็นของมหาวิทยาลัยสงฆ์ แต่เมื่อก่อนคือวัดเป็นของชาวบ้าน โดยชาวบ้านสามารถจัดการดูแลคณะสงฆ์ได้เอง

3. ข้อเสนอแนะเพื่อการศึกษาวิจัยครั้งต่อไป

3.1 ศึกษาการปฏิรูปของคณะสงฆ์จะจัดทำโดยพระมหากษัตริย์เพื่อให้ทันกับการเปลี่ยนแปลงในสังคม โดยครั้งสุดท้ายมีขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 5 แต่ปัจจุบันอำนาจตกมาอยู่ที่รัฐบาล แต่ตนเองไม่แน่ใจว่ารัฐบาลสนใจจะทำหรือไม่ เพราะไม่มีความรู้ เพราะรัฐบาลมีความสนใจในเรื่องเศรษฐกิจเป็นส่วนใหญ่

3.2 ศึกษาความหวังการปฏิรูปอยู่ที่ภาคประชาชนที่จะต้องขับเคลื่อนให้เกิดการเปลี่ยนแปลง แต่ไม่มั่นใจว่าสามารถทำได้หรือไม่ เนื่องจากสังคมมีความแตกแยก

3.3 ศึกษาความเข้าใจของประชาชนในวงการคณะสงฆ์ว่าเป็นปัญหาเชิงโครงสร้าง ไม่ใช่ปัญหาในแง่บุคคล อย่าไปมุ่งจัดการตัวบุคคล แต่ทำให้โครงสร้างหรือระบบดีขึ้น

เอกสารอ้างอิง

- दनัย ปรีชาเพิ่มประสิทธิ์. (2562). *การวิเคราะห์ข้อเด่นข้อด้อยขององค์การและกระบวนการบริหารจัดการ*. กรุงเทพมหานคร: ศูนย์พุทธศาสนศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ประทุม อังกูโรหิต. (2562). *สถาบันทางพระพุทธศาสนาที่ทำงานสังคมสงเคราะห์*. กรุงเทพมหานคร: ศูนย์พุทธศาสนศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พระครูโสภณปริยัตยานุยุต (เจมศักดิ์ กิตติวณฺโณ). (2557). กลยุทธ์การปกครองคณะสงฆ์เพื่อความมั่นคงแห่งพระพุทธศาสนา กรุงเทพมหานคร. ใน *ดุष्ฎินิพนธ์พุทธศาสตร์ดุष्ฎิปัณจิต* สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ. มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตโต). (2549). *พุทธวิธีบริหาร*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต). (2538). *พุทธธรรม ฉบับปรับปรุง และขยายความ*. กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระมหาสมบุญ วุฑฺฒิกโร. (2562). *พระสงฆ์กับสงครามที่ยุติธรรม*. กรุงเทพมหานคร: ศูนย์พุทธศาสนศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2553). *คู่มือดับทุกข์ฉบับสมบูรณ์*. กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภา.